



# Suomen venäjänkieliset mediaYleisönä

Artikkeli tarkastelee Suomen venäjänkielisten mediankäyttöä vuosina 2015–2016 kerätyn haastatteluaineiston valossa. Keskityn siinä venäjänkielisten mediankäytön motiiveihin sekä siihen, missä maassa tuotettua mediaa he ensisijaisesti käyttävät. Kommunikatiivisen suuntautumisen tarkastelun ohella pohdin, millaisia konflikteja venäjänkielisten mediankäyttöön liittyy sekä kuinka he menettelevät suunnistaessaan mediaympäristöjensä sekä niiden sisältämien ristiriitaisuuksien välillä. Tutkimus todentaa Suomen venäjänkielisten mediamaiseman voimakkaan politisoitumisen. Tämän ilmiön ymmärtämiseksi aineistosta tuotetaan venäjänkielisten mediankäyttöä kuvaava tyypittely. Mediankäytön ”Venäjän-mielistyminen”, mediasta itsensä etäännyttäminen sekä median kriittinen ja monia lähteitä sisältävä käyttö ovat reaktioita mediamaiseman voimakkaaseen politisoitumiseen.

Tiina Sotkasiira

Kun konflikti Itä-Ukrainassa puhkesi Venäjän otettua haltuun Krimin niemimaan maaliskuussa 2014, sotaisat tapahtumat tulvivat ihmisten olohuoneisiin ja mobiililaitteisiin sekä perinteisen median että kansalaismedian kautta. Julkisuuteen ryöpsähti myös kiista informaatiovaikuttamisesta ja median roolista konfliktissa (Khaldarova & Pantti 2016). Kävi ilmi, että eri kansallisissa mediaympäristöissä Ukrainan tapahtumista puhuttiin hyvin eri tavoin, ja että Venäjän ja Euroopan unionin jäsenmaiden mediat rakensivat toisistaan poikkeavaa käsitystä siitä, ketkä ovat konfliktin osapuolia ja mistä konfliktissa viime kädessä on kyse (Innola & Pynnöniemi 2016; Nygren *et al.* 2016). Hybridisodan ja informaatiovaikuttamisen käsitteet tulivat osaksi paitsi median ja poliitikkojen, myös tavallisten ihmisten sanastoa (Riiheläinen 2017).

Myös suomalaisessa mediajulkisuudessa huolestuttiin maassa asuvien venäjänkielisten poliittisesta lojaaliudesta (Yle News 2014a; Rautio 2014). Alettiin pohtia, voisivatko erityisesti Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaiset muodostua uhaksi Suomen kansalliselle turvallisuudelle (Yle News 2017; Yle 2016; Yle News 2014c). Pidettiin myös mahdollisena, että Venäjä levittää median kautta propagandaa ja valheellisia tietoja Suomeen (Yle News 2014b). Vaikka venäjänkielisten integraatiosta oli kannettu huolta jo aiemmin ja tämä huoli oli muun muassa Yleisradion venäjänkielisten uutisten perustamisen taustalla (Horsti 2014),

oli keskustelu nyt aiempaa vilkkaampaa. Siinä tuotiin myös selkeästi esiin yhteys valtiouskollisuuden ja mediankäytön välillä. Ajateltiin, että venäläistaustaiset haluavat kiinnittyä entiseen kotimaahansa, koska he haluavat pysyä uskollisina sille, ja että nimenomaan nykymuotoinen kommunikaatioteknologia mahdollistaa lojaalisuuden osoittamisen ylikansallisesti (vrt. Aksoy 2006, 925).

Tiedämme kuitenkin hyvin vähän siitä, miten Suomen venäjänkieliset itse kokevat muutuneen tilanteen. Näin siitä huolimatta, että Olga Davydova (2008, 407) kirjoitti jo vuonna 2008 Virossa käydyin Pronssisotilas-patsasta koskevan kiistan jälkimainingeissa, että on erikoista, miten vähän Suomessa on tutkittu Venäjän television ja internetin käytön vaikutuksia venäjänkielisiin. Tämä artikkeli pyrkii osaltaan vastaamaan havaittuun tiedontarpeeseen. Se keskittyy kahteen asiaan: Suomen venäjänkielisten mediankäytön motiiveihin sekä siihen, käyttävätkö he ensisijaisesti Suomessa, Venäjällä vai kansainvälisesti tuotettua mediaa. Kommunikatiivisen suuntautumisen (ks. Hepp, Bozdog & Suna 2012) tarkastelu ohjaa pohtimaan, millaisia konflikteja venäjänkielisten mediankäyttöön liittyy, sekä kuinka he menettelevät suunnistaessaan mediaympäristöjensä ja niiden sisältämien ristiriitaisuuksien välillä.

Tarkastelu perustuu syksyllä 2015 ja tammikuussa 2016 Helsingissä, Joensuussa ja Tampereella tehtyihin teemahaastatteluihin, joiden avulla kerättiin tietoa Suomen venäjänkielisten mediankäytöstä sekä siinä tapahtuneista muutoksista. Haastattelut sisälsivät myös kysymyksiä Suomen ja Venäjän mediamaisemien eroista ja yhtäläisyyksistä. Kiinnitän huomiota venäjänkielisten toimijuuteen ja heidän mediankäyttönsä moninaisuuteen. Venäjänkielisten mediankäyttöä tyypittelemällä pyrin tuomaan esiin eroja venäjänkielisten suhtautumisessa mediaan sekä heidän tavoissaan käsitellä mediaympäristönsä politisoitumista.

## Transnationaali mediankäyttö konfliktioissa

Suomessa on viime vuosikymmeninä tehty verraten runsaasti tutkimusta maahanmuuton ja median kytköksistä (Horsti 2005; 2008; Pöyhtäri 2014; Luostarinen *et al.* 2007). Kuitenkaan ajantasaista tutkimustietoa, joka analysoisi Suomen venäjänkielisten mediankäyttöä, ei ole juurikaan saatavilla. Tyypillisemmin on tarkasteltu sitä, kuinka Venäjää tai venäjänkielisiä käsitellään mediassa (esim. Lounasmeri 2011; Jerman 2009; Raittila 2004). Yleisesti ottaen on selvitetty, millaisia rodullistettuja ja etnisiä stereotyyppioita valtamedia uusintaa tai millaisia etnisyyttä koskevia puhetapoja mediatekstit tuottavat (Nikunen 2007, 61). Siirtolaisten ja heidän perheidensä median käyttöä koskevalle tutkimukselle nähdään kuitenkin olevan tarvetta (Dhoest, Nikunen & Cola 2013).

Suomen venäjänkielisten mediankäyttöön yhdistyy monia ajankohtaisia ja tutkimuksellisesti kiinnostavia teemoja. Yksi niistä on median kasvava merkitys yhteiskunnassa. Heppin, Bozdogin ja Sunan (2012) mukaan maahanmuuttokin on ilmiönä täysin median läpitukenma eikä kansainväliset rajat ylittäviä muuttoliikkeitä voi heidän mielestään nykypäivänä ymmärtää ilman median aiheesta tuottamia käsityksiä ja järjestyksiä. Tutkivat toteavat maahanmuuttajien Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa elävän medioitunutta arkea. Heidän elämässään arkipäivän käytännöt ja mediat, mukaan lukien perinteiset joukkotiedotusvälineet, uudemmat sosiaalisen median palvelut sekä henkilökohtaisen kommunikaation muodot, punoutuvat yhteen ja muodostavat osittain yksilöllisen ja osittain jaetun mediaympäristön erilaisine sosiaalisine mahdollisuuksineen ja rajoituksineen (ks. myös Meyrowitz, 1995, 51).

Maasilta, Simola & af Heurlin (2008) kuvailevat Suomessa asuvien maahanmuuttajien median käyttöä hyvin monipuoliseksi. Maahanmuuttajat käyttävät paitsi perinteisiä joukkotie-

dotusvälineitä, myös Daniel Dayanin (1999) ”pieneksi mediaksi” kutsumia henkilökohtaisen viestinnän välineitä, kuten puhelinta, sähköpostia ja skype-puheluita. Maasilta kumppaneineen (2008, 81) muistuttaakin maahanmuuttajien olevan yhtä aktiivinen ja heterogeeninen mediankäyttäjryhmä kuin mikä muu suomalainen ryhmä tahansa. Heidän mukaansa maahanmuuttajien joukosta löytyy niin median aktiivisia suurkuluttajia kuin mediaa hyvin niukasti käyttäviä henkilöitä, joita yhdistää voimakkuudeltaan vaihteleva kiinnostus Suomen rajojen yli kurkottaviin välineisiin ja mediasisältöihin.

Myös Dhoest, Nikunen ja Cola (2013) painottavat maahanmuuttajien mediankäytön yksilöllisyyttä. He varoittavat tutkijoita olettamasta, että maahanmuuttajat itsestään selvästi kuuluvat johonkin kansalliseen yhteisöön tai että heillä on jaettu kulttuurinen identiteetti ja tapa lähestyä mediaa. Pikemminkin tutkijoiden tulisi olla varovaisia sen suhteen, etteivät he tarpeettomasti tuota käsitystä maahanmuuttajista kantaväestöstä erillisenä ja erityisenä ryhmänä. Kyproksenturkkilaisten mediankäyttöä tarkastelleiden Robinsin ja Aksoyn (2001) analyysi on esimerkki tutkimuksesta, joka tuo esiin etnisten vähemmistöryhmien mediankäytön sisäisiä eroja. Tutkimus myös kuvaa kyproksenturkkilaisten ristiriitaista suhdetta satelliitti- ja vähemmistömediaan ja osoittaa, miten etnisen identiteetin ohella myös sukupuoli ja ikä vaikuttavat mediankäyttöön. Eroja syntyy myös suhtautumisessa median eri lajityyppisiin sekä muiden pienempien alakulttuurien ympärille.

Yksilöiden välisten erojen korostaminen voi johtaa ajatukseen, ettei mediankäyttöä ole mahdollista lainkaan tyyptellä. Tavallaan näin onkin, koska jokainen päättää itse suhtautumisestaan medioihin ja niiden sisältöihin. Seppänen ja Väliverronen (2012, 16) painottavat kuitenkin yhtäläisyyksiä sen suhteen, kuinka ihmiset kokevat erilaiset mediaesitykset. Seppäsen ja Väliverronen (emt.) mukaan mediaesitykset ovat jaettua todellisuutta, sillä niistä on löydettävissä säännönmukaisuuksia ja kaikille yhteisiä merkityksiä. Medialle onkin nähtävissä keskeinen yhteisöjä ja koko yhteiskuntaa koossa pitävä merkitys, joka perustuu sen mahdollisuudelle rakentaa, toistaa ja ylläpitää yhteistä symbolista todellisuutta. Media tarjoaa käyttäjilleen pääsyn jaettujen merkitysten äärelle ja tekee heistä paitsi yksilöitä, myös jaettujen kulttuuristen identiteettien kantajia ja muokkaajia (ks. myös Hepp, Bozdog & Suna 2012).

Tämän artikkelin sisällön kannalta on merkittävää havainnoida erityisesti valtiollisten toimijoiden pyrkimys vaikuttaa Yleiseen mielipiteeseen median avulla sekä taivuttaa kansalaiset omien poliittisten pyrkimystensä taakse (Byford 2012). Suomen venäjänkieliset ovat tällä hetkellä osa laajempaa median kautta käytävää kamppailua EU-Euroopan ja Venäjän kansalaisten poliittisesta lojaliteetista. Viron venäläisten mediankäyttöä koskevassa raportissaan Dougherty ja Kaljurand (2015, 5) viittaavat asiantuntija-arvioihin, joiden mukaan Venäjän informaatiovaikuttaminen on lisääntynyt merkittävästi Ukrainan konfliktin puhjetuuta. Tutkijat ovat nähneet merkkejä siitä, että myös Suomessa asuviin venäläisiin pyritään vaikuttamaan diasporapolitiikan avulla (Davydova-Minguet 2014). Tähän liittyy olennaisesti kysymys muuttoliikkeiden ja transnationaalien subjektien turvallistamisesta (Tsoukala 2011). Suomessa turvallistaminen kytkeytyy muuttoliikkeistä käytyyn keskusteluun, muun muassa Suomi-Venäjä-kaksoiskansalaisiin, mutta itse ilmiö on paljon tätä laajempi ja vanhempi (Huysmans 2006).

Georgiun (2013) mukaan transnationaali mediankäyttö voi parhaimmillaan vahvistaa yksilön ontologista ja arjen turvallisuutta, sekä lisätä luottamusta ympäröivään yhteiskuntaan. Media tarjoaa myös mahdollisuuden pitää yhteyttä lähtömaan medioituneisiin sosiaalisiin verkostoihin, mikä vähentää maahanmuuttajien stressiä ja ulkopuolisuuden tunnetta sekä tekee arjesta sujuvampaa ja vähemmän ponnistelua vaativaa. Toisaalta media on tärkeä väylä päästä

sisään uuden kotimaan tapahtumiin ja uuden kielen oppimiseen (Maasilta ym. 2008, 34–35).

Näkemyks mediankäytön ongelmattomuudesta perustuu kuitenkin oletukseen, että yksilön tai hänen viiteryhmänsä asema on sosiaalisesti ja poliittisesti vakaa. Näin ei kuitenkaan aina ole. Konfliktioiloissa media voi heikentää turvallisuuden tunnetta ja horjuttaa luottamusta ympäröivään yhteiskuntaan. Henkilö voi esimerkiksi kokea median stigmatisoivan itsensä tai hänen läheiseksi kokemansa ihmisryhmän. Euroopassa ja Yhdysvalloissa asuvien muslimien mediasuhdetta koskeva tutkimus (esim. Aksoy 2006, Gillespie 2006) on tuonut ilmi näitä ongelmia. Nyt vaikuttaa siltä, että Venäjän ja EU:n suhteiden kiristymiseen ja sitä koskevaan uutisointiin liittyy vastaavanlaista kehitystä. Erityisesti Ukrainan konfliktin käsittely eri kansallisissa mediatiloissa on tehnyt näkyviksi maailmankuvalliset erot Venäjän valtamedian ja eurooppalaisen tai läntisten mediatilojen välillä.

## Teemahaastattelut ja niiden analysointi

Tätä tutkimusta varten haastateltiin eri puolilla Suomea asuvia venäjää äidinkielenään puhuvia henkilöitä, jotka olivat muuttaneet maahan Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Haastateltavien hankinnassa lähdettiin liikkeelle tutkijoiden venäjänkielisestä tuttavapiiristä, johon kuuluvista henkilöistä edettiin lumipallomenetelmää apuna käyttäen sen ulkopuolisiin henkilöihin. Lisäksi otimme yhteyttä Suomessa toimiviin venäjänkielisten järjestöihin sekä kansainvälisiin koahtamispaikkoihin, joiden kautta haastateltaviksi valikoitui tutkijoille entuudestaan tuntemattomia henkilöitä.

Haastattelut toteutettiin Helsingissä, Joensuussa ja Tampereella pääosin FM Daria Kettusen toimesta. Haastatteluja tehtiin kaiken kaikkiaan 25. Haastateltaviksi valikoitui henkilöitä, jotka vastasivat myönteisesti haastattelupyyntöön ja olivat tavoitettavissa haastatteluajankohtina. Toisaalta valitsimme haastateltavia myös tiettyjen kriteerien mukaan. Pyrimme moninaiseen haastateltavien joukkoon, josta löytyy eri ammattikuntia edustavia ja eri koulutustaustan omaavia miehiä ja naisia eri ikäryhmistä. Lisäksi haimme tarkoituksella haastateltaviksi paitsi Venäjältä, myös muista entisistä Neuvostotasavalloista Suomeen muuttaneita henkilöitä.

Haastattelut tehtiin kahta lukuun ottamatta loka-marraskuussa 2015. Tammikuussa 2016 aineistoa täydennettiin kahdella nuoren henkilön haastattelulla, koska pidimme tärkeänä saada mukaan myös nuorten aikuisten puheenvuoroja. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista. Kahta suomeksi tehtyä haastattelua lukuun ottamatta haastattelut toteutettiin venäjäksi. Yksi henkilö kieltäytyi haastattelun nauhoittamisesta ja hänen haastattelunsa analyysi perustuu haastateltavan ja haastattelijan tekemiin muistiinpanoihin. Muut haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti venäjää äidinkielenään puhuvien tutkijan ja harjoittelijoiden toimesta.

Haastateltavista kolme oli 18–25-vuotiaita, 11 oli iältään 26–45-vuotiasta ja yhdeksän 46–65-vuotiasta. Yli 65-vuotiaita haastateltavia oli 2. Naisia haastateltavista oli 13 ja miehiä 12. Haastateltavat olivat asuneet Suomessa jo melko pitkään. Vain kaksi heistä oli asunut Suomessa alle viisi vuotta. Seitsemän haastateltavaa oli asunut Suomessa 5–10 ja 16 haastateltavaa yli kymmenen vuotta. Haastattelujen aikana haastateltavilta tiedusteltiin, millaiseksi he arvioivat oman suomen kielen taitonsa. Myös haastattelijä teki havaintoja osallistujien suomen kielen taidosta. Erinomaisena kielitaitoaan piti kahdeksan haastateltavaa, kymmenen mielestä suomi sujui heiltä hyvin. Seitsemän henkilöä arveli puhuvansa suomea heikosti tai välttävästi.

Haastateltavien koulutus- ja ammatillinen tausta oli hyvin moninainen. Heidän joukostaan löytyi muun muassa aineenopettaja, diplomi-insinööri, ekonomisti, juristi, koulunkäyntiavus-

taja, kääntäjä, maalari, mekaanikko, merkonomi, palkanlaskija, pukuompelija, restonomi, siivoja, toimitusjohtaja ja tutkija. Lisäksi jotkut haastateltavista olivat haastatteluhetkellä opiskelijoita tai työttömiä. Muutamat olivat palkkatuella työllistettyjä joko varsinaisella ammattialallaan tai muissa tehtävissä.

Haastattelut olivat tunnelmaltaan pääosin myönteisiä, vaikka niiden aikana kävi ilmi, että haastateltavat pitivät aihepiiriä sensitiivisenä (ks. Dickson-Swift, Lyn & Liamputtong 2008). Tämä näkyi siinä, että joidenkin asenne tutkimusta ja haastattelijaa kohtaan oli kyseenalaistava, jopa aggressiivinen. Osa haastateltavista reagoi voimakkaasti tutkijan kysymyksiin eri medioiden välittämistä ja tuottamista maailmankuvista. Mediasta puhuminen rinnastettiin politiikkaan, josta keskustelemisen koettiin tuovan pintaan ristiriitoja sekä johtavan turhiin jännitteisiin ihmisten välillä. Pyrimme vastaamaan haastateltavien huoliin kertomalla avoimesti tutkimustehtävistämme sekä siitä, kuinka aineistoa tullaan käyttämään. Haastateltavat pitivät anonymiteettiään tärkeänä, minkä vuoksi aineistoa esiteltäessä ei mainita haastateltavien taustatietoja. Aineistositaatteja on myös tiivistetty ja muokattu esimerkiksi paikkakuntakohtaisten tietojen osalta tunnistamisen vaikeuttamiseksi. Kaikki luvussa esiintyvät haastateltavien nimet ovat tutkijan antamia pseudonyymejä.

Tätä artikkelia varten tekemässäni analyysissä keskityin kolmeen tarkastelukulmaan. Pohdin, suuntautuko haastateltavien mediankäyttö ensisijaisesti johonkin kansalliseen (Suomi, Venäjä, joku muu) mediatilaan vai onko se luonteeltaan pikemminkin transnationaalista eli moninapaista ja valtioiden rajat ylittävää. Toiseksi kiinnitin huomioni mediankäytön motiiveihin ja erittelin aineistoa sen mukaan, millä tavoin ja missä merkityksessä haastateltavat kertovat käyttävänsä mediaa. Kolmanneksi etsin aineistoista viitteitä menettelytavoista, joihin venäjänkieliset turvautuvat hallitakseen kansallisten mediatilojen välittämien maailmankuvien välillä vallitsevia ristiriitaisuuksia.

## Venäjänkielisten mediankäytön tyypittely

Mediatutkijat ovat luoneet erilaisia malleja siitä, kuinka luokitella ja tyypitellä mediankäyttöä. Usein luokittelut perustuvat arvioihin vastaajien mediankäytön määrästä ja motiiveista. Motiivien tarkastelua voi edesauttaa esimerkiksi kolmen päämotiivin malli, jonka mukaan mediavalintoja ohjaavat tunneperäiset, sosiaaliset ja tiedolliset motiivit (ks. tarkemmin Mustonen, 1997, 12). Esimerkiksi Brandtzæg, Heim ja Karahasanović (2011) ovat jaotelleet internetin käyttäjät viiteen luokkaan, joita ovat ei-käyttäjät, satunnaiskäyttäjät, välineelliset käyttäjät, viihdekäyttäjät sekä edistyneet käyttäjät. Hieman samantyyppisessä sosiaalisten verkostojen käyttöä koskevassa tutkimuksessaan Brandtzæg ja Heim (2011) löysivät vastaajien joukosta viisi käyttäjätyyppiä. Nämä käyttäjätyypit ovat satunnaiskäyttäjät, hengailijat, sosiaaliset, keskustelijat ja aktiivit. Jälkimmäinen jaottelu ottaa huomioon sekä mediankäytön määrän että roolit, joita ihmiset sosiaalisessa mediassa toimiessaan ottavat.

Usein tällaiset mediankäytön tyypittelyt perustuvat laajoihin tilastoaineistoihin. Tässä tutkimuksessa tuotetun haastatteluaineiston avulla ei ole mahdollista tuottaa vastaavanlaista typologiaa. Sen sijaan haastatteluuden avulla pystytään tuottamaan laadullista kuvausta venäjänkielisten mediankäytöstä ja tutkimaan sitä, millaisia merkityksiä he itse antavat eri medioille osana arkeaan. Siksi artikkelin kannalta vähintäänkin yhtä kiinnostavaa on etnografiselle aineistonkeruulle sekä haastatteluille perustuva tutkimus, joka arvioi maahanmuuttajien mediankäyttöä sen kommunikatiivisen suuntautumisen mukaan (Hepp, Bozdog & Suna 2012). Kyse on tutkimuksesta, joka selvittää, missä määrin maahanmuuttajat suuntautuvat

entisen tai nykyisen kotimaansa mediaympäristöihin ja missä määrin he hakeutuvat kohti transnationaalia mediamaisemaa.

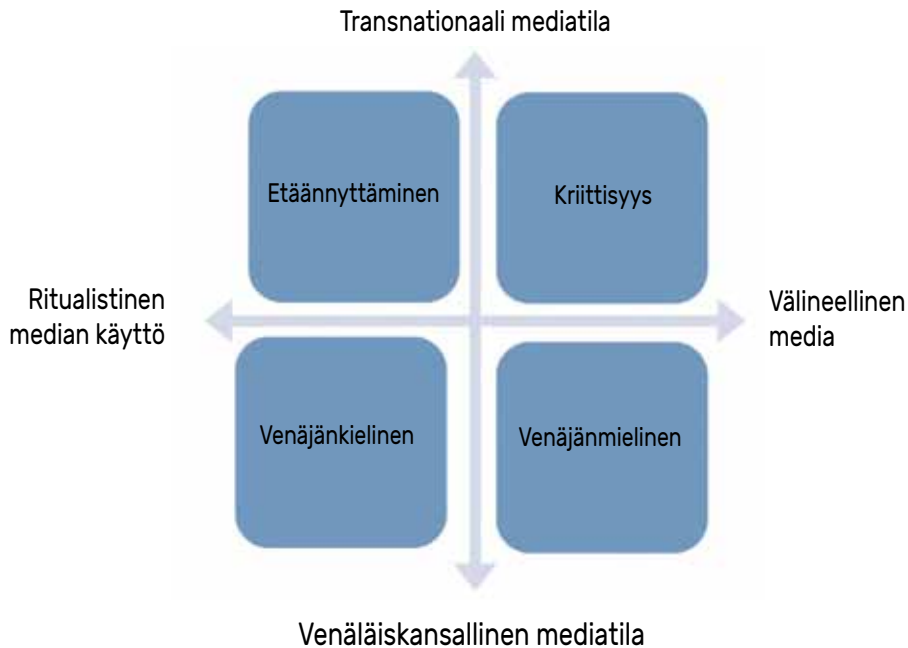
Kommunikatiivisen suuntautumisen käsite pitää sisällään paitsi median kulutuksen, myös sen vastaanoton sekä osallistumisen median tuottamiseen. Erilaisia tiedonkeruun tapoja, kuten kyselyjä ja haastatteluaineistoja, yhdistämällä Hepp, Bozdag ja Suna (2012) ovat pyrkineet ymmärtämään maahanmuuttajien mediankäyttöä ja siihen liittyvää kommunikatiivista suuntautumista. He ovat liittäneet tähän myös vastaajien kulttuurisen identifikaation tarkastelun. Hepp, Bozdag ja Suna (emt.) väittävät, että maahanmuuttajat käyttävät erilaisin painotuksin niin entisen kuin nykyisen kotimaansa sekä laajemmin kansainvälistä mediaa. He nimeävät vastaanottajien joukosta kolme ryhmää sen mukaan, kuinka tutkimukseen osallistuneiden kommunikatiivinen suuntautuminen vaihtelee nykyisten ja entisten asuinpaikkojen, diasporakuulumisen ja moninapaisen ylitrajaisen kuulumisen välillä.

*Alkuperäorientoitunut* mediankäyttö on suuntautunut ensisijaisesti entiseen kotimaahan, ja tunne kuulumisesta sinne vaikuttaa vahvasti myös nykyhetkessä. *Etnisesti suuntautunut* kommunikatiivisuus viittaa voimakkaaseen diasporaidentiteettiin sekä sen mukaiseen mediankäyttöön. *Maailmaorientoitunut* kommunikatiivinen suuntautuminen taas tarkoittaa monensuuntaista mediankulutusta sekä mahdollisesti myös rajat ylittävien mediasisältöjen tuottamista. Näin toteutettu mediankäytön tarkastelu avaa näkökulmia maahanmuuttajataustaisten haastateltavien arkeen ja identifikaatioon, joka on monimuotoista ja sisältää hybridejä piirteitä.

Doughertyn ja Kaljurandin (2015) vironvenäläisiä koskevan tutkimuksen keskeinen väite on, että venäjänkieliset seuraavat venäläistä mediaa pikemminkin sen viihdearvon kuin varsinaisen uutissisällön vuoksi. Myös Suomessa haastattemiemme venäjänkielisten kuvaamaa mediankäyttöä on mahdollista jaotella kahteen ryhmään, joista ensimmäistä kuvaa taipumus käyttää mediaa melko valikoimattomasti, ja ensisijaisesti viihtymisen, ajankulun sekä tavan vuoksi. Toiseen ryhmään kuuluvat taas käyttävät mediaa päämäärätietoisemmin ja pääasiallisesti tiedollisiin motiiveihin pohjautuen. Näitä ryhmiä voidaan Alan M. Rubinia (1984) mukailten kutsua rituaalisesti ja välineellisesti orientoituneiksi mediankäyttäjiksi. Lisäksi varsinkin internet ja erilaiset sosiaalisen median palvelut tarjoavat mahdollisuuden paitsi tiedollisten ja tunneperäisten syiden vuoksi, myös sosiaalisista syistä tapahtuvalle mediankäytölle.

Kun aineistoa tarkastellaan yksilötason kommunikatiivisen suuntautumisen ja mediankäytön motiivien näkökulmasta, siitä on mahdollista erottaa seuraavat neljä erilaista mediankäyttötapaa:

Kuvio 1: Suomen venäjänkielisten median käyttötavat.



Nämä erilaiset mediaorientaatiot ovat läsnä aineistossa joko niin, että haastateltavat puhuvat asiasta omakohtaisesti tai niin, että he kuvaavat läheistensä tai tuntemiensa venäjänkielisten tapaa käyttää ja suhtautua mediaan. On tärkeä huomata, että analyysissa on kyse venäjänkielisten mediankäyttötapojen, ei yksittäisten haastateltavien tyypittelystä. Yksi henkilö voi kuulua useampaan ryhmään, sillä yksilön haastattelun aikana esittämät ajatukset voivat olla keskenään ristiriitaisia, heidän toimintansa moninaista ja lisäksi mediakäytännöt voivat ajan myötä muuttua (vrt. Tammi 2016). Mediankäytön erojen konkretisoimiseksi tiivistin kuitenkin aineistosta neljä mediankäyttäjätyyppiä, joiden kuvauksiin poimin yksittäisten henkilöiden näkemyksiä sekä kuvausta heidän elämäntilanteestaan. Tyypit ovat tutkijan aineiston pohjalta rakentamia. Yksittäisen sattumanvaraisesti nimetyn henkilön tarinaan on siis voitu yhdistää aineksia useamman ihmisen haastatteluista.

### Venäjänkielisen median tarve

*Venäjänkielisiksi* nimeämäni joukko koostuu niistä ensisijaisesti Venäjällä tuotetun ja/tai venäjänkielisen median käyttäjistä, joiden suhtautuminen mediaan on ritualistista. Tähän ryhmään kuuluvat haastateltavat kertovat käyttävänsä mediaa ennen kaikkea virkistymiseen, viihtymiseen ja rentoutumiseen. Heidän mediankäyttöönsä ohjaa Yleensä halu paeta arjen harmautta. Vaihtoehtoisesti venäjänkielistä mediaa seurataan siitä syystä, että se on tapana. Vladimiriksi nimeämäni haastateltava kuvailee suhdettaan televisioon:

Yleensä venäläisillä, meidät mukaan lukien, on televisio ja luojan kiitos sen lamppu ei pala helposti. Nimittäin se on lähes aina päällä. Kellon ympäri. Siksi on vaikea sanoa, kauanko siihen [television katsomiseen] kuluu aikaa. Ei sitä voi sanoa, koska se on lähes koko illan päällä, mutta varsinaisesti katsomme sitä vain kiinnostuksen mukaan. Itse voin katsoa jotain ja äidillä on omat ohjelmansa.

Mustonen (2001, 77) on kirjoittanut, kuinka ihmisten on helppo paeta ankeaa arkeaan, ikäviä uutisia tai pettymyksiä tuottaneita ihmissuhteita kuvitteellisiin mediahahmoihin. Tämän tutkimuksen haastateltavien mukaan viihteellisen sisällön pariin hakeudutaan, koska halutaan vältellä uutisten ja poliittisen tilanteen aiheuttamaa ahdistusta. Erään nuoren sanoin:

Viime aikoina uutiset, puhuttiinpa mistä aiheesta vain, ovat olleet surullisia, ankeita, toivottomia, koko ajan vain ongelmia ja ongelmia. Ihmisillä on omat ongelmansa. Eivät he halua enää kuulla muiden ongelmista. Viime aikoina uutisissa on puhuttu vain politiikkaa, kaikki kiertää ympyrää, ei sitä jaksa kuunnella. Sota ja se kaikki muu vain jatkuu, ei mitään uutta, toistetaan kerta toisensa jälkeen, että jossakin soditaan.

Venäjänkielisten kohdalla median viihdekäyttöön suuntautumiseen liittyy taipumus kuluttaa pääasiassa Venäjällä tuotettuja ja venäjänkielisiä mediasisältöjä. Tähän ryhmään kuuluville venäläisyys ei ole tärkeä poliittisen identiteetin ja kuulumisen kannalta. Itse asiassa heidän joukossaan voi olla myös ihmisiä, jotka eivät ole ikinä asuneet Venäjällä tai olleet Venäjän kansalaisia. He voivat olla esimerkiksi inkeriläisiä, jotka haastattelussa korostavat suomalaisia juuriaan, tai vaikkapa ukrainalaisia, joiden on tällä hetkellä erittäin vaikea samaistua venäläiseen uutisointiin. Kuitenkin kieli, jota he osaavat parhaiten, on venäjä ja side venäjänkieliseen mediaan on tästä syystä vahva (vrt. Nikunen 2011). Venäjänkieliseksi nimetyt mediankäyttötavan omaksuneet haastateltavamme ovat usein iäkkäämpiä tai vastikään Suomeen tulleita henkilöitä, joilla ei ole ollut mahdollisuutta tai kiinnostusta suomen kielen opiskeluun. Esimerkiksi Maksim ei juurikaan seuraa Suomen mediaa tai seuratessaan ymmärrä, mitä puhutaan:

Asia on niin, että en seuraa enkä siksi tunne suomalaisia [uutisia] enkä pysty arvioimaan niitä. Ovathan ne lyhyet, sen enempiä en rehellisesti sanottuna pysty sanomaan. (nauraa) Katsoimme kyllä pääministerin puheen, joka näytettiin televisiossa jokin aika sitten. Seurasimme sitä koko perheen voimin, se oli kiinnostavaa. Enhän minä tietenkään siitä mitään ymmärtänyt, vaimo ymmärsi jotakuinkin puolet ja lapset eivät ymmärtäneet käytettyä terminologiaa, ei sellaista opeteta koulussa. Siinä käytettiin erityisiä käsitteitä, eivätkä he ymmärtäneet niitä kaikkia. Mutta olihan se mukavaa, että oli tuollainen pidempi lähetys, jossa tärkeä henkilö puhui meille jotain.

Toisaalta ryhmään kuuluu myös ihmisiä, jotka identifioituvat vahvasti venäläisyyteen ja venäläiseen kulttuuriin. Kyse voi olla vanhaan kotimaahan suuntautuvasta kaipuusta ja nostalgiaa. Tällainen kulttuurinen yhteys voi heijastua mediankäyttöön esimerkiksi neuvostoelokuvien suurkuluttamisena tai neuvostosäveliä soittavan radiokanavan kuuntelemisena. Eläkeiässä oleva Vera on esimerkki venäjänkielisestä mediankäyttäjistä. Hän on asunut Suomessa jo vuosikymmeniä ja elää pitkälti venäjänkielisessä mediaympäristössä. Vera mainitsee lukevansa silloin tällöin suomalaisia iltapäivälehtiä, mutta pääasiallisesti hän seuraa mediaa katselemalla miehensä kanssa Venäjän televisiota: mies istuu sohvalla ja Vera ”kulkee olohuoneen ja keittiön väliä”. Nostalgija-kanava tahdittaa kotitöiden tekoa. Vera on seurannut lastensa, heidän perheidensä ja lastenlastensa ”suomalaistumista”, mikä näkyy myös heidän mediankäytössään. Onkin tyypillistä, että maahanmuuttajasukupolvien mediankäyttötavat poikkeavat toisistaan (Georgiou 2006).



Veran haastattelusta käy ilmi perheyhteisön sisältä löytyvät erilaiset suhtautumistavat mediaan ja sitä kautta rakentuvaan todellisuuteen:

Puhumme paljon, varsinkin politiikasta ja kauheista tapahtumista. Niistä puhutaan varmasti jokaisessa kodissa. Mitä tapahtui Ranskassa, venäläisen lentokoneen tapaus, kauheaa (...) Asumme ihan lähellä näitä ihmisiä, sitä maata, josta olemme muuttaneet ja jota rakastamme edelleen. Kuinka tästä voisi olla puhumatta ja huolehtimatta? (...) Puhumme lasten ja lastenlasten kanssa. Heillä voi olla erilaisia näkemyksiä. Nuorempi tyttäreni on avoliitossa suomalaisen kanssa. Hän ei juurikaan jaa venäläisten näkemyksiä asiasta. Silloinkin, kun tuli nämä sanktiot (...) Monet suomalaiset ja hän mukaan luettuna kategorisesti vastustavat Venäjää, ai jai jai, Venäjä aloittaa sodan Suomea vastaan, kuten kerran tapahtui ja kuten historiasta muistamme.

Venäläisen median seuraaminen ei välttämättä ole henkilökohtainen valinta, vaan kyse voi olla myös olosuhteiden sanelemasta ”pakosta”. Esimerkiksi iäkkään perheenjäsenen venäjänkielisyys määrittää, millä kielellä perheessä Yleensä seurataan televisiota. Venäjänkielistä mediaa voivat siis käyttää nekin, jotka kielitaitonsa puolesta voisivat seurata myös suomenkielistä mediaa ja yksin ollessaan ehkä aika ajoin toimivatkin näin. Venäjänkielisen median seuraaminen on heille lähtökohdiltaan pragmaattinen valinta eikä sitä perustella politiikkaan liittyvillä näkemyksillä.

## Venäjän-mielisten tiedonnälkä

*Venäjän-mieliset* taas seuraavat venäjänkielistä ja venäläistä mediaa nimenomaan oman uutisnälkänsä tyydyttämiseksi ja koska se on linjassa heidän poliittisen suuntautumisensa kanssa. Venäjän-mielistä mediankäyttöä voivat harjoittaa sekä monipuolisen kielitaidon omaavat, että he, joiden kielitaito rajoittuu venäjän osaamiseen. Baltiasta Suomeen muuttanut Olga on esimerkki henkilöstä, joka tietoisesti valitsee kuluttavansa nimenomaan Venäjällä tuotettua mediaa. Hän katsoo saavansa sieltä kaiken tarvitsemansa tiedon:

Ystävättäreni lähettää minulle suosituksia, kehottaa käymään joillakin sivuilla. (...) Olisi tietysti kiinnostavaa lukea, mitä siellä sanotaan, mutta asia on sillä tavalla, että saan jo niin paljon tietoa Venäjän uutisista. Eikä se kerro asioita pelkästään omasta näkökulmastaan. Ne kertovat kaiken. Mitä puhuu Sarkozy, mitä Obama tai mitä asiaa Merkelillä on. Minulle riittää Venäjän televisio.

Olga tarkkailee maailmaa Venäjän valtamedian tarjoamasta näkökulmasta. Hän on huolestunut haastattelujen ajankohtana Suomea kohdanneesta pakolaiskriisistä ja arvelee Suomen hallituksen olevan kyvytön hallitsemaan tilannetta. Olga uskoo pakolaisten yrittävän hyötyä suomalaisten hyväuskoisuudesta ja pitää Euroopan unionia liian hajanaisena määrätietoisen pakolaispolitiikan toteuttamiseen. Hän arvelee, että Venäjällä tilanne hoidettaisiin toisella tapaa, tehokkaammin. Olga myös arvelee, että Suomi ja Euroopan unioni kärsivät Venäjää enemmän taloudellisista pakotteista. Nämä ovat kaikki näkemyksiä, jotka ovat viime vuoden aikana toistuneet Venäjän mediassa ja jotka saavat kaikupohjaa venäjänmielisten haastateltavien näkemyksissä. Olga kuitenkin korostaa, ettei hänellä ole mitään Suomea tai suomalaisia vastaan: suomalaisilla on oma näkökulmansa ja venäläisillä omansa. Hänen mukaansa kyse

on siitä, että suomalaisten käsitys Venäjän toimista on puutteellinen, koska suomalaisilta puuttuu oikeata tietoa, jonka nojalla arvioida tilannetta objektiivisesti ja realistisesti:

Ajattelen Suomen tilanteesta seuraavasti – tähän ei todellakaan liity mitään negatiivista – suomalaiset vain suhtautuvat asioihin tällä tavalla, koska he ovat saaneet sellaista tietoa. He ajattelevat Venäjästä, kuten heitä on opetettu. Mitä voi tehdä, jos heiltä puuttuu objektiivinen tieto asioista. Vaikka itse he tietysti pitivät itseään objektiivisina.

Marina, erään haastateltavan isoäiti, taas ei juurikaan osaa suomea ja on siksi jäänyt suomalaisen mediaympäristön marginaaliin. Haastateltavan mukaan isoäidin yhteys suomenkieliseen yhteiskuntaan rakentuu lähes yksinomaan lastenlasten kautta. Viime aikoina Marina on vähentänyt yhteydenpitoa Suomessa asuviin lapsiinsa ja lisännyt vuorovaikutusta Venäjällä asuvan poikansa kanssa. Tutkimukseen osallistunut lapsenlapsi arvioi, että isoäidin kohdalla kielitaidottomuus on johtanut syrjäytymiseen suomalaisesta tiedonvälityksestä, mikä on ajan myötä vaikuttanut hänen maailmankuvaansa ja alkanut ohjata kommunikatiivista suuntautumista Venäjälle ja venäläiskansallisen mediatilan suuntaan. Lapsenlapsi Mihail on alkanut pitää yhteydenpitoa rasittavana isoäidin kansallismielisten ja vanhoillisten mielipiteiden vuoksi:

Haastateltava: Tosi moni, esimerkiksi isoäitini, joka asuu Suomessa ja jolla on huono suomen kielen taito, ei näe paikallisia uutisia. Ainoa uutislähde, josta hän saa luotettavaa tietoa on minä ja sisarukseni. Hän kysyy: ”Mitä oikeasti täällä nyt tapahtuu, voitteks te kertoo, mie en saa nyt oikein selvää, ne tv:ssä tuossa höpöttää Niinistö tätä, Niinistö tuota, mennääks me nyt Natoon vai eiks me mennä, mikä tää nyt on, ei kai me mennä Natoon?”

Tutkija: Eli hän saa teiltä, sen suomenkielisenä tavallaan?

Haastateltava: (...) Venäjäksi minä selitän hänelle, mutta nyt minun suhteeni siihen mummoon. En ole jaksanut pitää yhteyttä, koska hänellä on aika radikaaleja näkökulmia mihin tahansa asiaan. Näin ollen hän on keskustellut enemmän oman poikansa kanssa, joka asuu Venäjällä, ja niillä taas on synkannut ja niin edelleen. Niille on muodostunut sellainen piiri.

Monet haastateltavat mainitsevat tuntevansa henkilön tai henkilöitä, jotka tietoisesti valitsevat seuraavansa pääasiassa Venäjän mediaa, koska se vastaa paremmin heidän maailmankuvaansa. Haastateltavat arvelevat, että pelkästään Venäjän mediaa poliittista syistä seuraavien maailmankuvat poikkeavat merkittävällä tavalla heidän omistaan, mikä kiristää sosiaalisia suhteita. Mielenkiintoista on, että myös henkilöillä, jotka eivät itse seuraa suomalaista mediaa, voi olla käsityksiä paitsi siitä, miten Suomessa ajatellaan, myös siitä, kuinka suomalaiset tiedotusvälineet toimivat:

Mehän saamme tietoa myös sitä kautta, mitä lapset puhuvat koulun jälkeen. Siis, miten suomalaislapset arvioivat tapahtumia. Tätä kautta saamme tietoa, mitä Suomen mediassa puhutaan. Jostakinhan ne ajatukset tulevat, varmaankin suomalaisista tiedotusvälineistä. He kertovat meidän lapsillemme ja lapset kertovat meille, että Putinista ei pidetä ja suurin piirtein, että Putin on Hitler. Näin eivät puhu vain suomalaislapset, vaan myös muut

venäjänkieliset, jotka käyvät samaa koulua. Minusta se on outoa. Minultakin on kysytty, miksi ihmeessä suomalainen media haukkuu Venäjää? En osaa sanoa, haukkuuko vaiko ei, enhän minä sitä seuraa, mutta sellainen mielikuva syntyy, että suomalaisen median välittämä käsitys Ukrainan konfliktista on yksiuotteinen, koskien vaikkapa Venäjän roolia siinä. Ei se ole niin yksioikoista. Asiat ovat siellä monimutkaisia. Ei se ole niin yksinkertaista, että aggressiivinen Venäjä hyökkäsi Ukrainaan ja siinä kaikki.

## Kriittinen mediankäyttö yli kansallisten rajojen

Suomea taitava ja Suomessa syntynyt Sergei taas yrittää itse löytää tasapainon erilaisten median välittämien totuuksien ja maailmankuvien välillä. Hakeutumalla useiden medioiden ja nettilehtien lukijaksi hän muiden *maailmaorientoituneiden kriitikoiden* tapaan pyrkii irtautumaan kansallisen mediatilan tuottamasta yksiuotteisesta maailmankuvasta ja rakentaa oman ”totuutensa” vertailemalla eri maiden medioiden uutisia ja niiden tuottamaa tietoa:

Olen alkanut huomioida enemmän venäjänkielisiä medioita, ihan vain, koska Suomen medioissa syytetään Venäjää ihan täysin, ja Venäjän medioissa syytetään länttä ihan täysin. Luen ne molemmat, ja sitten teen sen oman yhteisen päätelmäni siihen johonkin keskelle päin. Joskus, jos on joku uutinen, mikä herättää mielenkiinnon, niin käyn seuraamaan, miten tästä on uutisoitu maailmalla (...). Yleensä jos katson, niin *the Guardian* on ehkä yks semmoinen, tai *Washington Post* tai *Financial Times*, myös joskus liittyen talousuutisiin, ihan vain katsoakseni, mitä Venäjistä puhutaan.

Kriitikoiden ryhmään kuuluvien mediaorientaatiota voi kuvata joko kosmopoliittiseksi (Georgiou 2007) tai transnationaaliksi (Robins 2003). Heppia, Bozdogia ja Sunaa (2012) mukailleen taas voisi puhua maailmaorientoituneesta mediankäytöstä, joka, kuten yllä olevasta sitaatista käy ilmi, ei ole kuitenkaan täysin irtautunut kansallisista raameista. Pikemminkin nykyinen venäjänkielisten mediatilan politisoituminen korostaa kansallisten medioiden välisiä eroja ja kansallisen näkökulman merkitystä median esittämille tiedoille ja tulkinnoille.

Maailmaorientoituneet kriitikot tunnistavat olevansa vaikutusyritysten kohteita. He puhuvat ääneen identiteettinsä monijakoisuudesta ja ikään kuin vaalivat tätä pyrkimällä säilyttämään kriittisen etäisyyden asioihin. Tästä syystä he tarkastelevat kriittisesti paitsi erilaisia mediatodellisuuksia, myös omaa mediankäyttöään. Kuten Robins (2003, 202) kirjoittaa, kriittinen mediankäyttö edellyttää monipuolista kielitaitoa. Suomen venäjänkielisten kohdalla laaja-alainen mediankäyttö vaatii sitä, että osaa suomen ja venäjän lisäksi vähintäänkin englantia ja mahdollisesti myös muita kieliä. Toisaalta vaikuttaisi siltä, että refleksiivinen mediankäyttö edellyttää kielitaidon ohella mediataitoja eli esimerkiksi median taustarakenteiden tuntemusta sekä kriittistä medialukutaitoa. Nykytilanteessa pärjää hankkimalla tietoa erilaisista medioista ja erittelemällä kriittisesti käsillä olevia tietolähteitä:

Olipa uutinen mikä tahansa, niin siihen ottaa itsekin jonkun näkökulman. Vaikka olisi joku absoluuttinen uutinen, niin on ihmisiä, jotka ovat eri mieltä asiasta ja sanovat ”ei, ei ole asia näin, ihan eri mieltä”. Pitää vain kehottaa ihmisiä lukemaan mahdollisimman montaa lähdettä, eri kielillä ja olla kriittisiä kaikkea kohtaan. Se on ainoa asia, jota voisoin suositella.

Maailmaorientoituneiden kriitikoiden mielestä kansalliset mediaympäristöt ovat liian yksinäisiä ja kuvaavat monimutkaista ja monisäikeistä todellisuutta liian mustavalkoisesti. Robins (2003, 203) kirjoittaa ”hedelmällisestä etäisyyden tunteesta”, jonka omaavan voi olla helpompaa kysyä, kyseenalaistaa ja luoda uutta tietoa valmiiden vastausten toistamisen sijaan. Myös haastateltavat tunnistavat ilmiön:

Veljeni kanssa pystymme objektiivisesti kritisoiimaan ja katsomaan tilannetta molemmin puolin, emme pelkästään ajattele, että asiat ovat hyvin, vaan näemme myös selkeitä ongelmia. Muut sukulaiset taas, isovanhemmat ja vanhemmat, he käyvät puolustamaan, ”no kun se on sillai”, ja sitten syy vieritetään toisaalle. ”Ne ovat syyllisiä, emme me niin pahoja ole, ja meidän pitää tehdä näin, ja miksi me ei tehtäisi näin?” Selkeästi näkee, että heillä on henkinen side Venäjään, koska he ovat asuneet siellä, heidät on kasvatettu siellä, ja heillä on erilainen näkemys maailmasta, koska minulla ainakaan ei ole mitään patrioottisuus-tunnetta, semmoista puolustan kotimaatani ja niin edelleen. Näen, että tämä on maa, jossa satuin syntymään, täällä minut on kasvatettu, opetettu, ja niin edelleen. On hyviä asioita ja huonoja. Huonoja asioita pitää pystyä korjaamaan, mutta ei se mene niin, että Suomi on aina hyvä, koska Suomihan tekee virheitä niin kuin kaikki muutkin maat tai ihmiset tai mitkä tahansa. Siellä taas, oli mikä tahansa, aina ”me ollaan hyviä, ja pitää puolustaa sitä maata”, vaikka ei ole syytäkään.

## Medioista etäänntyneet

Toisaalta erilaiset maailmankatsomukset voivat etäännyttää ihmisiä mediasta. *Etäännyttäjäiksi* nimeämäni ryhmää yhdistää heidän tapansa kiinnittyä moninapaiseen transnationaaliin mediatilaan kansalliseen mediatilaan kiinnittymisen sijaan. Edelliseen ryhmään kuuluvien kanssa etäännyttäjiä yhdistää pyrkimys ottaa etäisyyttä kansallisten mediatilojen tuottamiin ystävä-vihollinen-asetelmiin, mutta toisin kuin kriitikot, jotka asemoivat itsensä tiivisti osaksi transnationaalia mediamaisemaa ja sen kamppailuja, etäännyttäjät tietoisesti pyrkivät pois konfliktin vaikutuspiiristä tai muulla tavoin hakevat tarkkailijan asemaa konfliktiin. Välimatkan hakeminen itsen ja mediatodellisuuden väliin voi olla seurausta siitä, että yksilö kokee median välittämät uutiset raskaaksi psyykkiseksi kuormaksi:

Se oli todella kärjekästä. Seurasin sitä jatkuvasti, televisiosta, suoraa lähetystä, en edes uutisia, vaan, että mitä tapahtuu Kieivissä, siellä Vapaudenaukiolla (...) Venäläinen propaganda on hiuksia nostattavaa (...) Sitten päätin pitää taukoa, koska väsyin siihen kaikkeen, Ukrainan uutisiin. Ukrainan uutiset ovat myös propagandaa, vain toisesta suunnasta ja vääristynyttä tietoa, rumaa suorastaan. Siitä puuttuu vain venäläisten ammattitaito. Tämä aihepiiri on kohdaltani suljettu. Joskus vilkaisen suomalaisia uutisia, mutta mitä vähemmän, sen parempi.

Nadja on esimerkki mediankäyttäjistä, joka on seurannut mediaa venäläisistä, ukrainalaisista ja muunmaalaisista lähteistä. Lisäksi hän seuraa jonkin verran suomalaista uutisointia ja kertoo keskustelewansa maailmantapahtumista myös ystäväpiirissään sekä opiskelutovereidensa kanssa. Viime aikoina hänen mediankäyttönsä on kuitenkin muuttunut radikaalisti. Hän pitää edelleen yhteyttä ulkomailla asuviin sukulaisiinsa ja tuttaviiin, mutta keskustelujen sävy ja aiheet ovat vaihtuneet. Mediankäyttö on myös vähentynyt aiemmasta ja keskittyy

aiempaa enemmän viihteellisiin sisältöihin. Hän haluaisi sulkea silmänsä politiikalta ja keskittyä konkreettisiin, käsillä oleviin asioihin, kuten perheeseen ja ystäviin.

Etäännyttäjien joukossa on myös niitä, jotka kuvaavat suhdettaan Venäjään hyvin pragmaattiseksi. Yksi tähän ryhmään kuuluva on Ivan, jonka perhe on suomensukuinen ja joka seurasi kansainvälistä mediaa, esimerkiksi musiikkilehtiä, jo neuvostoaikana. Hän on aktiivinen mediankäyttäjä, mutta painottaa etsivänsä mediasta ennen kaikkea harrastuksiin ja työhönsä liittyviä sisältöjä. Toisaalta Ivan kertoo seuraavansa uutisia monipuolisesti. Venäläisistä kanavista hän katsoo ykköskanavaa sekä NTV:tä, satelliitin kautta Sky Newsia ja CNN-kanavaa ja lisäksi paikallisia uutisia Suomen televisiosta. Tällä tavoin hän saa omasta mielestään tasapainoisemman kuvan maailman tapahtumista. Ivan pitää verkon kautta yhteyttä muualla asuviin ihmisiin, joilla on samanlaisia kiinnostuksen kohteita kuin hänellä. Oman päänsä Ivan kertoo pysyvän kylmänä, vaikka hänen eri puolilla maailmaa sijaitsevassa tuttavapiirissään käydäänkin kiivasta keskustelua, joka jakaa venäjänkielistä yhteisöä eri leireihin. Oma suhtautumistaan hän pitää käytännönläheisenä. Tärkeintä on arjen sujuminen, ei politiikka:

He ovat varmaankin nostalgian vallassa. Varsinkin ne, jotka asuvat rapakon takana. Itse en tunne nostalgiaa. Tiedän, että jos huomenna istahdan autoon, niin kohta olen kotikaupungissani. Viihdyn siellä, on talo, skandaaleja ja muita (naurahtaa), on likaa ja muita venäläisen elämän ihanoituksia. Asiat järjestyvät, kaikki on hyvin.

Kolmas etäännyttäjien alaryhmä ovat henkilöt, jotka ovat omaksuneet pilkallisen asenteen mediaa ja politiikkaa kohtaan. Heille medioituneet konfliktit ovat ikään kuin peliä tai viihdettä, jota voi seurata tietyn etäisyyden päästä. Nikolai, keski-ikäinen eteläsuomalainen mies, kertoo ”ottavansa popcornit esiin” ennen kuin asettuu seuraamaan, mitä Ukrainan konfliktista mediassa keskustellaan ja kerrotaan. Popcornit esiin -ilmauksella tarkoitetaan sivustakatsojan roolissa tapahtuvaa viihtymistä, Yleensä verkossa tapahtuvan diskursiivisen kamppailun äärellä. Toisin kuin kriitikoilla, joiden suhtautuminen median vastakohtaisuuksiin on kyseenalaistava ja totuutta etsivä, Nikolain kaltaisten etäännyttäjien suhdetta mediaan voi kuvata kyyniseksi.

## Konflikti lävistää Yleisönsä

Valheita on paljon, välillä tuntuu, että jokainen sana on valetta. On olemassa eräs anekdootti. Venäläinen soittaa ukrainalaiselle ja kysyy: ”Millainen sää Kieivissä on?” Ukrainalainen vastaa: ”Mainio ilma, aurinko paistaa.” ”Ei, ei teillä aurinko paista, vaan sataa vettä ja myrskyä.” ”Mitä höpiset, katson juuri ulos ikkunasta ja aurinko täällä paistaa.” ”Minä taas katson uutisista, että teillä on myrskyä ja vesisadetta.” Tällainen tilanne on. Isäni kanssa. Hän asuu Venäjällä ja tätini asuu myös Moskovassa. Me emme puhu politiikkaa.

Anekdootti kuvaa Suomen venäjänkielisten suhtautumista erityisesti Ukrainan tapahtumia koskevaan uutisointiin, mutta myös muuhun median välittämään tietoon. Asenteet ovat usein skeptisiä (ks. myös Dougherty & Kaljurand 2015, 17). Kertojan mukaan hän ja hänen Venäjällä asuvat sukulaisensa elävät täysin erilaisten mediatodellisuuksien ympäröimänä, jopa siinä määrin, että yhteisten keskustelunaiheiden löytämisestä on tullut vaikeaa. Toisaalta haastattelukatkelma avaa näkymän todellisuuteen, jossa yhä suurempi osa saamastamme informaatiosta tulee tietoomme medioiden välityksellä. Toisaalta medioituminen ei tapahdu erillään kasvokkain tapahtuvasta vuorovaikutuksesta, vaan henkilökohtainen ja mediävälit-

teinen kommunikaatio tapahtuvat rinnakkain ja toisiinsa kietoutuneina. Kolmas, erityisesti tämän tutkimuksen esiintuoma huomionarvoinen seikka on venäjänkielisten mediamaiseman voimakas politisoituminen ja konfliktiherkkyys. Haastateltavat kertovat, kuinka kasvanut vastakkainasettelu idän ja lännen välillä tulee mediassa Yleisön iholle ja jopa sen läpi.

Tällaisesta kokonaisen ihmisryhmän lävistävästä identiteetin yhtäkkisestä politisoitumisesta on Euroopassa tavattu puhua maanosan muslimeihin liittyen (Aksoy 2006; Gillespie 2006). Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että ilmiö on laajempi. Media altistaa uusia Yleisöjä väkivallalle ja tulkinnoille, jotka tehdään kaukana ihmisten arkisesta elämänpäästä. Kuten Israelissa asuvia venäjänkielisiä tutkinut Kuntsman (2010, 300) on havainnoinut, virtuaalinen ja todellinen väkivalta voivat sekoittua. Tällöin edioitunut väkivalta resonoi eri tilojen, kehojen sekä ihmismielten välillä aiheuttaen ennalta-arvaamattomiakin vaikutuksia.

Aineistosta löytämäni neljä erilaista tapaa käyttää mediaa kuvaavat, osittain haastattelujen ajankohdastakin johtuen, Ukrainan konfliktin vaikutuksia Suomen venäjänkielisiin. On selvää, että media vaikuttaa konfliktista tehtyihin tulkintoihin, mutta toisaalta se tarjoaa mahdollisuuden ja myös pakottaa Yleisönsä tilanteen herättämien tunteiden käsittelyyn. Muutamat haastateltavat on imaistu sisään konfliktiin, mutta suurin osa heistä pyrkii ottamaan tapahtuneeseen etäisyyttä. Poliitikasta ei haluta puhua eikä sitä välttämättä haluta seurata mediastakaan.

Haastateltavien näkemykset tukevat Doughertyn & Kaljurandin (2015, 16–17) väitettä, jonka mukaan kiinnostus venäläistä kulttuuria ja mediaa kohtaan ei automaattisesti tarkoita identifioitumista venäläiseen politiikkaan. Jakolinja mediankäytön suhteen ei kulje venäjänkielisten ja muiden välillä eikä tietyllä tavalla suuntautunut mediankäyttö suoraan indikoi tiettyä poliittista suuntautumista. Myöskään Venäjän median rinnastaminen propagandaan ja kriittisyys sen tuottamaa maailmankuvaa kohtaan ei automaattisesti johda jonkin toisen, kuten läntiseksi tai suomalaiseksi mielletyn näkökulman omaksumiseen. Toisaalta tämä ei aineistomme valossa ole poissuljettuaan. Osa haastateltavista tietoisesti valitsee Venäjällä tuotetun median ja maailmankuvan. Monet haastateltavat myös jakoivat ajatuksen, jonka mukaan suomalaisten tiedotusvälineiden suhtautuminen Venäjään on tullut aiempaa kriittisemmäksi, jopa liiallisuuteen asti. Heidän mielestään suomalaisen median tuottama Venäjä-kuva on liian yksipuolinen ja pelkistetty.

Haastateltavat kertovat seuraavansa jossakin määrin niin suomalaista, venäläistä kuin muita kansainvälisiä medioita. He myös kuluttavat mediasta niin viihde- kuin asiasisältöäkin. Toisaalta, kuten eräs haastateltavistamme ottaa esiin, suuri osa Suomen television näyttämistä ohjelmista on itse asiassa tehty jossain muualla eli jaottelu suomalaisen ja vaikkapa venäläiseen tai virolaiseen mediaympäristöön ei ole aukoton.

Haastateltavien ongelmalliseksi kokema mustavalkoinen mediatodellisuus on ristiriidassa venäjänkielisten moniulotteisen maailmankuvan ja monikerroksisen identifikaation kanssa. Tilanteen ymmärtämiseksi on syytä pitää mielessä, että aineistosta työstämäni nelikenttään sisältyviä mediankäyttötapoja ei tule ymmärtää toisensa poissulkevinä strategioina. Kyse on pikemminkin mediankäytön suuntautumisesta, jossa on ajallista ja tilannesidonnaista vaihtelua. Eritoten mediankäytön ”Venäjän-mielistymisen”, mediasta etäännyttäminen ja median kriittinen monia lähteitä sisältävä käyttö voidaan ymmärtää reaktioina mediamaiseman politisoitumiseen. Mediankäytön ja siihen liittyvän identiteettityön monimuotoisuuden huomioiminen antaa paremmat valmiudet ymmärtää Suomen venäjänkielisten asemoitumista tämänhetkisessä mediamaisemassa kuin puhe, jossa heitä arvioidaan yhtenä yhdenmukaisena tai kahtena, median tuottamien mustavalkoisten maailmankuvien ympärille ryhmittyvänä, joukkona.

## Lähteet

- Aksoy, Asu (2006), Transnational Virtues and Cool Loyalties: Responses of Turkish-Speaking Migrants in London to September 11. – *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32:6, 923–946.
- Brandtzaeg, Petter Bae & Heim, Jan (2011), A Typology of Social Networking Sites Users. – *International Journal of Web Based Communities* 7:1, 28–51.
- Brandtzaeg, Petter Bae, Heim, Jan & Karahasanović, Amela (2011), Understanding the New Digital Divide – A Typology of Internet Users in Europe. – *International Journal of Human - Computer Studies* 69:3, 123–138.
- Byford, Andy (2012), The Russian Diaspora in International Relations: ‘Compatriots’ in Britain. – *EuropeAsia Studies* 64:4, 715–735.
- Davydova, Olga (2008), Bronze Soldier Goes Transnational: Mediascapes and the Formation of Identities in Internet Discussions. – *Ethnopolitics* 7:4, 391–411.
- Davydova-Minguet, Olga (2014), Diaspora käytännön kategoriana. – *Idäntutkimus* 4, 44–62.
- Dayan, Daniel (1999), Media and Diasporas. – *Television and Common Knowledge*. Ed. Jostein Gripsund. London, New York: Routledge, 18–33.
- Dhoest Alexander, Nikunen Kaarina & Cola, Marta (2013), Exploring Media Use among Migrant Families in Europe. Theoretical foundations and reflections. – *Observatorio (OBS\*)* 7:1, 13–31.
- Dickson-Swift, Virginia, Lyn James, Erica & Liamputtong, Pranee (2008), *Undertaking Sensitive Research in the Health and Social Sciences: Managing Boundaries, Emotions and Risks*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dougherty, Jill & Kaljurand, Riina (2015), *Estonia’s “Virtual Russian World”: The Influence of Russian Media on Estonia’s Russian Speakers*. Tallinn: RKK. [http://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Jill\\_Dougherty\\_Riina\\_Kaljurand\\_-\\_Estonia\\_s\\_Virtual\\_Russian\\_World\\_pdf](http://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Jill_Dougherty_Riina_Kaljurand_-_Estonia_s_Virtual_Russian_World_pdf)
- Horsti, Karina (2014), The Politics of a Multicultural Mission: Finland’s Yle in a Changing Society. – *National Conversations? Public Service Media and Cultural Diversity in Europe*. Ed. Gavin Titley, Karina Horsti, & Gunilla Hultén. Bristol: Intellect ltd, 167–183.
- Huysmans, Jef (2006), *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. London: Routledge.
- Georgiou, Myria (2006), *Diaspora, Identity and the Media. Diasporic Transnationalism and Mediated Spatialities*. Cresskill: Hampton Press.
- Georgiou, Myria (2007), Transnational Crossroads for Media and Diaspora: Three Challenges for Research. – *Transnational Lives and the Media: Re-Imagining Diasporas*. Ed. Olga G. Bailey, Myria Georgiou & Ramaswami Harindranath. Hampshire: Palgrave Macmillan, 11–32.
- Georgiou, Myria (2013), Seeking Ontological Security beyond the Nation. The Role of Transnational Television. – *Television & New Media* 14:4, 304–321.
- Gillespie, Marie (2006), Transnational Television Audiences after September 11. – *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32:6, 903–921.
- Hepp, Andreas, Bozdog, Cigdem & Suna, Laura (2012), “Mediatized migrants: Media Cultures and Communicative Networking in the Diaspora. – *Migrations, Diaspora, and Information Technology in Global Societies*. Ed. Leopoldina Fortunati, Raul Pertierra & Jane Vincent. London: Routledge, 172–188.
- Horsti, Karina (2005), *Vierauden rajat: Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Horsti, Karina (2008), Overview of Nordic Media Research on Immigration and Ethnic Relations. From Text Analysis to the Study of Production, Use and Reception. – *Nordicom Review* 29:2, 275–293.
- Innola, Eeva & Pynnöniemi, Katri (2016), Finland and Russia’s Metanarratives on the Conflict in Ukraine. – *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. Ed. Katri Pynnöniemi & András Rácz. Helsinki: Finnish Institute of Foreign Affairs, 165–192.
- Jerman, Helena (2009), Venäläiset tulivat: tutkija kohtaa median kuvan maahanmuuttajista. – *En ole rasisti, mutta ...: maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Toim. Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori, Tampere: Vastapaino, 97–105.
- Khaldrova, Irina & Pantti, Mervi (2016), Fake News. The Narrative Battle over the Ukrainian Conflict. – *Journalism Practice* 10:7, 891–901.
- Kuntsman, Adi (2010), Webs of Hate in Diasporic Cyberspaces: the Gaza War in the Russian-language Blogosphere. – *Media, War & Conflict* 3:3, 299–313.

- Lounasmeri, Lotta (2011) (toim.), *Näin naapurista. Median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere: Vastapaino.
- Luostarinen, Heikki, et al. (toim.) (2007), *Maahanmuutto ja media*. Tampere: Tiedotusopinlaitos. Tampereen yliopisto, 57–76.
- Maasilta, Mari, Simola Anna & afHeurlin, Heidi (2008), *Maahanmuuttaja mediankäyttäjänä*. Tampere: Tiedotusopinlaitos. Tampereen yliopisto.
- Meyrowitz, Joshua (1995), *Medium Theory*. – *Communication Theory Today*. Ed. David J. Crowley & David Mitchell. Cambridge: Polity Press, 50–77.
- Mustonen, Anu (1997), *Media Violence and Its Audience*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mustonen, Anu (2001), *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.
- Nikunen, Kaarina (2011), *Satellite Living: Migrant Youth and Transnational Television*. – *Media in Motion: Cultural Complexity and Migration in Nordic Societies*. Ed. Elisabeth Eide & Kaarina Nikunen. Aldershot: Ashgate Publishers, 219–236.
- Nikunen, Kaarina (2007), *Mustan Britannian kuvastoista kohti transnationaalia mediaa*. – *Maahanmuutto ja media. Eurooppalaisia tutkimuksia ja kotimaisia ennusteita*. Toim. Heikki Luostarinen, Hanna Eskonen, Karina Horsti, Kaarina Nikunen & Reeta Pöyhtäri. Tampere: Tampereen yliopisto, 57–76.
- Nygren, Gunnar, et al. (2016), *Journalism in the Crossfire. Media Coverage of the War in Ukraine in 2014*. – *Journalism studies*, 1–20.
- Pöyhtäri, Reeta (2014), *Immigration and ethnic diversity in Finnish and Dutch magazines. Articulations of subject positions and symbolic communities*. Tampere: Tampere University Press.
- Raittila, Pentti (2004), *Representations of Otherness in Finnish Culture. Media Images of Russians and Estonians*. – *News of the Other. Tracing Identity in Scandinavian Constructions of the Eastern Baltic Sea Region*. Ed. Kristina Riegert. Göteborg: Nordicom, 151–166.
- Rautio, Yrjö (2014) *Suomen venäläiset ovat tuskin uhka*. – *Helsingin Sanomat* 5.9.2014 <http://www.hs.fi/politiikka/art-2000002762701.html>
- Riiheläinen, Janne (2017), *Turpo. Turvallisuuksipolitiikan tunteet ja järki*. Jyväskylä: Docendo.
- Robins, Kevin & Aksoy, Asu (2001), *From Spaces of Identity to Mental Spaces: Lessons from Turkish Cypriot Cultural Experience in Britain*. – *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27:4, 685–711.
- Robins, Kevin (2003), *Beyond Imagined Community? Transnational Media and Turkish Migrants in Europe*. – *Media in a Globalized Society*. Ed. Stig Hjarvard. Kööpenhamina: Museum Tusulanum Press, 187–206.
- Rubin, Alan M. (1984), *Ritualized and Instrumental Television Viewing*. – *Journal of Communication* 34, 67–77.
- Seppänen, Janne & Välvirronen, Esa (2012), *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Tammi Riitta (2016), *Engaging with Media in the Fragmented Media Environment. Using Multiple Methods to Discover Elements of Media Engagement*. Helsinki: Aalto University.
- Tsoukala, Anastassia (2011), *Turning Immigrants into Security Threats: A Multi-faceted Process*. – *Security, Insecurity and Migration in Europe*. Ed. Gabriella Lazaridis. Surrey: Ashgate, 179–200.
- Yle (2014a), *Räsänen Explores Possibility of Scrapping Dual Citizenship*. 21.8. 2014. [http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/rasanen\\_explores\\_possibility\\_of\\_scrapping\\_dual\\_citizenship/7425764](http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/rasanen_explores_possibility_of_scrapping_dual_citizenship/7425764)
- Yle (2014b), *Defence Ministry Warns of Russian "Information War"*. 13.9. 2014. [http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/defence\\_ministry\\_warns\\_of\\_russian\\_information\\_war/7469944](http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/defence_ministry_warns_of_russian_information_war/7469944)
- Yle (2014c), *Finland to probe whether dual citizenship poses a threat to national security*. 30.10.2014. [http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/finland\\_to\\_probe\\_whether\\_dual\\_citizenship\\_poses\\_a\\_threat\\_to\\_national\\_security/7575105](http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/finland_to_probe_whether_dual_citizenship_poses_a_threat_to_national_security/7575105)
- Yle (2016), *Finland Considers Restrictions on Dual Citizens in Official Posts*. 12.5.2016. [http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/finland\\_considers\\_restrictions\\_on\\_dual\\_citizens\\_in\\_official\\_posts/8875065](http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/finland_considers_restrictions_on_dual_citizens_in_official_posts/8875065)
- Yle (2017), *Survey: Half of Finns See Finnish-Russian Dual Citizens in the Defence Force as a Serious Threat*. 3.2.2017. [http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/survey\\_half\\_of\\_finns\\_see\\_finnish-russian\\_dual\\_citizens\\_in\\_the\\_defence\\_force\\_as\\_a\\_serious\\_threat/9441898](http://Yle.fi/uutiset/osasto/news/survey_half_of_finns_see_finnish-russian_dual_citizens_in_the_defence_force_as_a_serious_threat/9441898)